
Вагомий внесок у протидію злочинам у сфері службової діяльності¹

Злочини у сфері службової діяльності характеризуються особливою суспільною небезпекою, оскільки підтримують авторитет державного апарату, економічну безпеку України. Нерідко наслідки таких злочинних діянь негативно позначаються й на міжнародному співробітництві України з іншими економічно розвинутими державами. У зв'язку із зазначеним особливою актуальністю набуває проблематика розробки засобів боротьби з такими протиправними проявами. Криміналістика як прикладна наука, відіграє не останню роль у реалізації цього завдання. Ідеться передусім про необхідність розробки та впровадження сучасної криміналістичної методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

З огляду на зазначене монографію О. В. Пчеліної слід розглядати як загальну і необхідну, таку, що сприяє активізації діяльності державних і правоохоронних органів, запобіганню і протидії злочинам у сфері службової діяльності. Варто зауважити, що обрана проблематика до сьогодні у криміналістичній літературі комплексно не досліджувалася, а чимала кількість попередніх напрацювань стосувалася лише окремих питань цієї складної та

багатоаспектної проблеми і здебільшого втратила свою актуальність у зв'язку з прийняттям нових законодавчих актів, що передбачають кримінальну відповідальність за службові злочини та регламентують діяльність органів досудового розслідування.

Архітектоніка монографії відповідає логіці проведеного дослідження, що дозволило О. В. Пчеліній послідовно зупинитися на головних проблемах розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Виклад положень рукопису монографії закономірно розпочинається з висвітлення сутності злочинів у сфері службової діяльності через призму аналізу зазначеного аспекту суспільного життя як структурного елементу протиправної діяльності. Це дозволило авторці досить вдало виокремити такі відмітні ознаки злочинів у сфері службової діяльності, як: правове поле регулювання службової діяльності в окремих сферах суспільного життя; суб'єкт реалізації (службова особа або особа, котра присвоїла і використала реальні владні повноваження та (або) звання службової особи); повноваження службової особи, що обумовлені службовим становищем та визначають характер і спрямованість її діяльності; порядок прийняття осіб на

¹ Пчеліна О. В. Теоретичні основи формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності : монографія / О. В. Пчеліна. – Харків : ТОВ «В справі», 2017. – 524 с.

службу, її проходження та припинення; процедура документообігу.

Указані обставини з урахуванням їх впливу на механізм учинення злочинів у сфері службової діяльності стали необхідною умовою для формування змістовного навантаження поняття «злочини у сфері службової діяльності». Поряд із цим за допомогою подвійного критерію поділу – кримінально-правового і криміналістичного – сформульовані й обґрунтовані цікаві висновки, які стосуються безпосередньо криміналістичної класифікації злочинів даної категорії.

Монографія О. В. Пчеліної містить низку положень, які є достатньо суттєвим внеском у вдосконалення криміналістичної характеристики злочинів у сфері службової діяльності та основних положень методики розслідування, що має важливе значення як для розвитку криміналістичних досліджень, так і для практики розслідування вказаних злочинів. Авторка, використовуючи загальноприйнятий підхід до розгляду структурного наповнення криміналістичної характеристики злочинів у сфері службової діяльності, на основі аналізу передового зарубіжного досвіду і позицій вітчизняних учених сформулювала низку змістовних міркувань, що у своїй основі мають емпіричне підґрунтя і суттєву практичну користь. А саме:

– щодо обстановки злочинів у сфері службової діяльності як динамічної системи взаємопов'язаних обставин, що характеризують сферу службової діяльності, місце, час та умови вчинення злочинів указаної категорії;

– щодо виокремлення окремих рис злочинців у зазначеній сфері людської діяльності, а також їх типізації з урахуванням мотиваційної спрямованості цих осіб і характеру протиправних діянь (службовці (корупціонери, розкрадачі, недбалі особи), самозванці, компенсатори (винагороджувачі));

– щодо виокремлення підстав поділу способів учинення злочинів у сфері службової діяльності та групування цілісних злочинних технологій як комплексу поведінкових актів, що мають окрему кримінально-правову кваліфікацію;

– щодо множинності критеріїв систематизації елементів слідової картини злочинів у сфері службової діяльності з урахуванням статусу особи, цільового призначення документів та особливостей діловодства в даній сфері суспільного життя.

У розділі про теоретичні передумови побудови методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності цікаво виглядають висновки стосовно того, що діяльність з формування методики розслідування злочинів даної категорії не завершується формулюванням окремих криміналістичних рекомендацій, вона потребує впровадження в практичну діяльність працівників органів досудового розслідування. Тому побудова криміналістичної методики повинна реалізовуватися у відповідності до принципів їх формування – наукової обґрунтованості, узгодженості з правовими нормами, структурності, алгоритмізації, ізоморфізму, ситуативної зумовленості, адаптованості до потреб практики, орієнтованості на вико-

нання поставлених перед нею завдань. Заслуговує на увагу думка авторки про необхідність ураховувати технологічні підходи під час побудови методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

Закономірним продовженням викладеного матеріалу є теоретичні положення та власні думки О. В. Пчеліної, зосереджені у четвертому та п'ятому розділах рукопису монографії, присвячених проблемам формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності, що дозволило їй донести до фахівців – теоретиків і практиків – неординарність, розмаїття прийомів, засобів і методів розслідування вказаних злочинів. Акцентовано увагу на нагальній потребі розробки окремих криміналістичних методик за даним напрямом з урахуванням конкретної галузі суспільної діяльності, конкретного різновиду служби, наявності чи відсутності злочинного задуму на збагачення, характеристик особи злочинця тощо. Крім того, наведено рекомендації щодо вдосконалення різних аспектів діяльності відповідно до сучасних умов протидії злочинності.

Особливо варто відзначити стиль викладення матеріалу, який просто сприймається та легко запам'ятовується, має виділені ключові положення та однозначно сформульовані висновки. Протягом усього дослідження окремі висновки та пропозиції вдало ілюструються прикладами із судово-слідчої практики, результатами узагальнення кримінальних проваджень.

Загалом рецензована монографічна робота є вельми актуальною на сучасному етапі розвитку криміналістичної науки, дає цілісне уявлення про теоретичні основи формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Ця праця є самостійним завершеним науковим дослідженням, що заслуговує на увагу науковців та практиків, до компетенції яких входить діяльність із запобігання та протидії злочинам у сфері службової діяльності.

В. М. Шевчук, доктор юридичних наук, професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого